

Het Munsterse leengoed Grotenhuis in Gelselaar

Het Grotenhuis in de Needse buurschap Gelselaar was een leengoed van de bisschop van Munster. Het komt al voor in het oudste leenregister dat loopt tot 1379. Daarin wordt als leenman Andreas de Grotenhus vermeld.¹ Het leengoed ligt in het kerspel (parrochia) Nede, zonder nadere aanduiding. Al eerder, nl. in 1347 komt een (andere?) Andreas van den Grotenhuys voor als leenman van Heer Hendrik van Borculo. In 1383 wordt Andreas van den Grotenhuys door de bisschop van Münster met goederen in het kerspel Neede beleend. Dezelfde of een gelijknamige persoon stond tussen 1346 en 1364 ook in leenrelatie tot graaf Otto van Bentheim en in 1349 wordt hij als getuige in twee oorkonden van het klooster St.-Aegidi in Münster genoemd.

In 1402 wordt Hinrike van den Grotenhus vermeld als leenman van "den gude ton Grotenhus und siiner tobehoronge".² Hij is erfgenaam van Andreas. Het leengoed blijkt dan te liggen in het kerspel Nede, buurschap Gelsler. Andreas de Grotenhus was ook leenman van de bisschop voor de goederen Wyssinch en Borchorst in Gelselaar. In 1420 komt een Andreas de Grotenhus voor als keurnoot in het Borculose gericht.

In 1412 wordt Albert van den Grotenhus geheiten Morre als leenman vermeld van de goederen ton Grotenhus c.a. in Gelsler. In 1426 wordt hij opnieuw genoemd als leenman van de goederen Grotenhus, Wusinch, dat Middendorpp en Borchorst. Volgens Kemkes² gaat het bij Grotenhuis mogelijk om de (latere) havezate Mensinck aldaar. Maar dat is niet zeker. In een getuigenverklaring van omstreeks 1620 verklaart jonker Bernhard van Bevervoorde: "dat hij in de heerlijkheit Borckeloe, carspel Geelsseler, seeker havesate is hebbende, van olts Wiskinck, end nu tegenwoordich Mensinck genoemt, 't welck hem van sijn susteren (...) bij maehegescheide is toegedeilt." De naam Grotenhuis wordt niet vermeld. Tussen 1424 en 1450 wordt Albert van den Grotenhus vermeld in de Munsterse leenregisters als leenman voor 'dat Grotenhus, Wusinch, dat Middendorp en de Borcchorst'. Als in 1440 voor het eerst melding wordt gemaakt van een te stichten kapel in Gelselaar, dan treden Andreas ton Grotenhuse en Johanne Mensinck op namens de burenen (inwoners) van van de buurschap Gelselaar (J.G. Smit, *Kerk en kerspel Neede*, p. 47). In 1485 treden Ffderick van den Grotenhuys en Johan Stycke op als getuige van de Heer van Borculo in een geschil tussen de pastoor van Neede en de priester-beheerder van de Gelselaarse kapel, Johan ten LusenKate, over het erf Stenfordt (Smit, regest 24).

Overige vermeldingen van het leengoed:

- 1458. Albert ten Grotenhus is beleend met de goederen ten Grotenhus, to Vuessinck [Wissinck], Myddendarpe en Borchorst.
- 1467 en later: Albert ton Grotenhuess is beleend met het goederen ton Grotenhus, Wyssinck, Myddendorpe en Borchorst.
- In de verbondsbrief van Gijsbert van Bronckhorst, heer van Borculo, met de hertog van Gelre uit 1469 wordt Hendrick van den Grotenhuys genoemd als lid van de Borculose ridderschap die met de heer de verbondsbrief zegelen.
- 1509-1522. Als leenman wordt genoemd Hinrick Splinter. Hij is beleend met de goederen ten Groethues, Wissinck, Middendorpe en met de Rameskamp. Borchorst wordt niet genoemd. Genoemde goederen horen allemaal onder het Groetenhuis.

Henrick Splynter was gehuwd met Agatha van den Groetenhuijs. Dit echtpaar verkoopt op 31 maart 1506 een rente van 5 molder rogge jaarlijks uit het erf en goed Groetenhuijs en hun overige goederen in het kerspel Neede aan de pastoor van Neede (Smit, regeest 27).

- 1524: Hinrick Splinter wordt beleend met het goed ten Groetenhuess en de daaronder horende goederen Wissinck, Middendorpe, Borchorst en de Rameskamp.
- Vóór 1540: Hinrick Splinter.
- 1537, 'am freydag naJacobi apostoli', wordt Hinrick Slinger beleend met 'dem guthe ton Grotenhuse, mit dem guthe to Wissinck, den gude to Middendorp, dem guthe to Borchorst und mit dem raveskampe horend in dat Grotenhuiss, alles in der Herrschafft van Borckeloh in den kerspel van Nede und in der burschafft van Gelseler gelegen.'
- 1540: Everdt van Suerhuess den olden wordt beleend met het goed ton Grotenhuse, het goed Wissinck, het goed Middendorpe, het goed to Borchorst en met de Rameskamp, alles "horende in dat Grotenhuess".
- 1555: Evert van Suirhus wordt opnieuw met het Grotenhuss c.a. beleend.
- 1559: Jasper van Suirhuis wordt na de dood van Everdt von Suirhus des elderen met to Grotenhuss c.a. beleend. Op 20 december 1568 doet hij afstand van de leengoederen ten behoeve van Bernard von Beverforde.
- 1596, feb. 15: Bernard von Beverforde, zoon van Bernhard von Beverforde, wordt met de leengoederen beleend.
- 1659: Opnieuw wordt een Bernhard von Beverforde met de goederen beleend.
- Op 28 augustus 1700 doet Von Beverforde afstand van de leengoederen wegens vervreemding van de goederen aan de familie Van Heeckeren.
- In 1736 komt het goed Schothorst oder Grotenhuess nog voor in de Munsterse leenregisters als Van Heeckeren om een verklaring (attest) verzoekt.

In 1736 wordt het goed door de toenmalige bezitter, de familie Van Heeckeren van Kell op Ruurlo, aangeduid als "Schothorst oder Grotenhuess". In het verpondingskohier van 1646 komt het goed Schotharst voor. Eigenaressen zijn dan de jonkvrouwen Van Heeckeren. In de 16e eeuwse Borculose schattingsregisters komt het alleen voor in het register van 1570-1571. Het goed Schothorst wordt dan in één adem genoemd met Biensshorst, maar er is geen bedrag ingevuld. Van het goed Schothorst zijn uit de Middeleeuwen geen vermeldingen bekend. Toch moet het een oud goed zijn, dat bovendien (waarschijnlijk) omgracht was.

Kortom, er zijn nog wel wat identificatieproblemen rondom het oude Munsterse leengoed Grotenhuis op te lossen. Het laatste woord is er nog niet over gezegd.

Vermeldingen van het goed Grotenhuis in andere bronnen:

Borculose schattingsregisters, 16e eeuw:

Geen vermeldingen. Dat kan erop duiden dat het goed adellijk bewoond was en daardoor vrijgesteld van de schatting.

Rookhoenderlijst 1593:

Geen vermelding. Mogelijk vrijgesteld.

Verponding 1646:

Geen vermelding.

Hof van Gelre en Zutphen, inv.nr. 4903. 20-7-1644:

Kwestie van "echtschap" voor het Hof tussen Anna ten Grootenhuys, impetrante, en Johan ten Schothorst, gedaagde. Zij eist dat het huwelijk voltrokken wordt. Bij uitblijven wil zij dat de kosten van het kind en de kraam worden vergoed. Het Hof verklaart haar eis om haar te trouwen niet ontvankelijk. Hij moet echter wel de kosten van het ondergoed van het kind, dat volgens de eiseres van hem is, voldoen alsmede de kosten van de kraam.

N.B. Het Hof was na de overgang van Borculo naar Gelderland en de daarmee gepaard gaande kerkhervorming competent in huwelijkskwesties.

Archieven:

- Staatsarchiv Münster, Leenregisters van de bisschoppen van Münster.
- Gelders Archief, Familiearchief Van Wijmen; Hof van Gelre en Zutphen; Archieven Kwartier van Zutphen, Verpondingskohieren, zie ook deze bron.
- Historisch Centrum Overijssel, Huisarchief Almelo.
- Nationaal Archief, Collectie Van Limburg Stirum.

Literatuur en gedrukte bronnen:

- (1) Hugo Kemkes e.a., *Die Lehnregister der Bischöfe von Münster bis 1379* (Münster 1995), 363;
- (2) Hugo Kemkes en Manfred Wolf, *Die Lehnregister der Bischöfe von Münster 1379-1450* (Münster 2007), 151, 194, 338.
- J.G. Smit, Kerk en kerspel Neede tot 1616, in: *Bijdragen en Mededelingen 'Gelre'* (1974), blz. 27-48)
- Bennie te Vaarwerk/Henk Nijman, "Drie zestiende-eeuwse belastingregisters van de heerlijkheid Borculo", in: *Kleine Reeks. Verhalen over de geschiedenis van Stad en Heerlijkheid Borculo*, deel 9 (2003), 40.
- Tilly Hesselink-van der Riet en Wilhelm Kohl, *De Heerlijkheid Bevorderde/Bevörderde in Twente*. Oorkonden en regesten in het Nederlands en het Duits. Kort overzicht van beleningen, verkopen en registers (Albergen 2005).

Bennie te Vaarwerk

N.B. Dit artikel is een bewerking van de webpagina op de oude website www.heerlijkheidborculo.nl.